

DOI 10.32782/2077-6594.4.0.2020.220380
УДК 614.2:355:002(477)

Жаховський В.О.¹, Лівінський В.Г.¹, Кудренко М.В.², Слабкий Г.О.³

Функціонування Медичних сил Збройних Сил України в умовах реформування системи охорони здоров'я в Україні

¹Українська військово-медична академія, м. Київ, Україна
²ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», м. Київ, Україна
³ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

zhahovskiy-viktor@ukr.net, v.livinskiy@gmail.com

Жаховский В.А.¹, Ливинский В.Г.¹,
Кудренко Н.В.², Слабкий Г.А.³
**Функционирование Медицинских сил
Вооруженных Сил Украины в условиях
реформирования системы здравоохранения в Украине**

¹Украинская военно-медицинская академия,
г. Киев, Украина

²ГУ «Украинский институт стратегических
исследований МЗ Украины», г. Киев, Украина

³ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»,
г. Ужгород, Украина

Zhakhovskiy V.O.¹, Livinskiy V.G.¹,
Kudrenko N.V.², Slabkiy G.O.³
**Functioning of Medical forces of the Armed Forces
of Ukraine in the conditions of reforming
the healthcare system in Ukraine**

¹Ukrainian military medical academy, Kyiv, Ukraine

²PE «Ukrainian Institute of Strategic Researches
MHC of Ukraine», Kyiv, Ukraine

³SU «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

Вступ

Зважаючи на катастрофічно незадовільний стан охорони здоров'я населення в Україні та вимоги суспільства щодо необхідності її поліпшення у серпні 2014 року Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) України ініціювало розробку Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні (Національна стратегія) [1]. Розроблений документ не є нормативно-правовим актом і носить інформаційно-декларативний характер. Він містить аналіз стану охорони здоров'я в державі, порівняння основних індикативних показників вітчизняної галузі з охороною здоров'я населення країн Європейського союзу (ЄС), а також визначає стратегічні напрями і шляхи реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2020 років. Він також містить принципи перспективної моделі охорони здоров'я, серед яких найбільш важливими є:

- гарантований пакет медичних послуг, що доступний кожному громадянину;
- дотримання національних стандартів якості та професіоналізму;
- співвідношення ціна – якість та найбільш ефективне, справедливе та стійке використання обмежених ресурсів.

Визначальним чинником та основою реформи мали стати зміни порядку фінансування галузі, як основи забезпечення її необхідної ефективності. На цей час положення зазначеного документу частково реалізовані у

законодавчих і нормативно-правових актах держави з питань охорони здоров'я.

Так, указом Президента України затверджено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», якою передбачається кардинальне, системне реформування охорони здоров'я шляхом створення системи, орієнтованої на пацієнта, здатної забезпечити медичне обслуговування для всіх громадян України на рівні розвинутих європейських держав відповідно до програми ЄС «Європейська стратегія здоров'я – 2020» [2,3].

Автори вже аналізували нормативно-правові засади реформування охорони здоров'я в Україні, що були проведені протягом 2015-2016 років, та їх вплив на медичне забезпечення Збройних Сил (ЗС) України [4]. Водночас протягом останніх чотирьох років Верховною радою (ВР) та Урядом України прийнято ряд законодавчих і нормативно-правових актів з питань реформування охорони здоров'я, а МОЗ України опрацьовано низку наказів, якими затверджено численні положення, методики, порядки, переліки та норми щодо організації діяльності закладів охорони здоров'я та порядку надання медичної допомоги. Таким чином, ця робота є логічним та необхідним продовженням дослідження розвитку законодавчої і нормативно-правової бази охорони здоров'я в Україні та її впливу на розвиток системи медичного забезпечення ЗС України.

Мета роботи полягає у дослідженні законодавчої і нормативно-правової бази охорони здоров'я в Україні та її впливу на розвиток системи медичного забезпечення ЗС України.

Об'єкт дослідження: система охорони здоров'я цивільного населення в Україні та система медичного забезпечення ЗС України.

Предмет дослідження: законодавча і нормативно-правова база охорони здоров'я України.

Матеріали та методи

Використано законодавчі та нормативно-правові акти з питань охорони здоров'я в Україні, публікації у відкритих наукових джерелах. Методи дослідження: бібліографічний, аналітичний, системного підходу.

Результати дослідження та їх обговорення

Важливим кроком на шляху реалізації Національної стратегії стало прийняття у 2017 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я» [5]. Цим Законом доповнено Господарський кодекс України положенням про можливість утворення казенних підприємств для здійснення медичного обслуговування населення. Також цим законом внесені зміни в Основи законодавства України про охорону здоров'я [6], а саме:

- дано нове визначення термінам «заклад охорони здоров'я», «медичне обслуговування», «охорона здоров'я», «послуга з медичного обслуговування населення (медична послуга)»;

- зазначено, що заклади охорони здоров'я утворюються та функціонують як державні, комунальні, приватні чи засновані на змішаній формі власності. Державні та комунальні заклади охорони здоров'я не підлягають приватизації;

- встановлено, що фінансове забезпечення охорони здоров'я може здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів, коштів юридичних та фізичних осіб, а також з інших джерел, не заборонених законодавством;

- визначено, що заклади охорони здоров'я можуть використовувати для підвищення рівня якості медичного обслуговування населення кошти, отримані від юридичних та фізичних осіб, якщо інше не встановлено законодавством. Заклади охорони здоров'я встановлюють плату за послуги з медичного обслуговування, що надаються поза договорами про медичне обслуговування населення, укладеними з головними розпорядниками бюджетних коштів, у порядку, встановленому законодавством.

Окремо зазначено, що заклади охорони здоров'я Міністерства оборони (МО) України та інших військових формувань не підлягають реорганізації в казенні підприємства та/або комунальні некомерційні підприємства.

Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», що прийнятий у 2018 році, визначено державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості

за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій [7]. Дано визначення поняттям: програма державних гарантій медичного обслуговування населення (програма медичних гарантій); електронна система охорони здоров'я; медичні записи; надавачі медичних послуг – заклади охорони здоров'я усіх форм власності; реімбурсація; тариф; Уповноважений орган.

Законом передбачено окреме цільове фінансування програм громадського здоров'я, заходів боротьби з епідеміями (що набуло особливого значення під час пандемії коронавірусу COVID-19), проведення медико-соціальної експертизи, діяльності, пов'язаної з проведенням судово-медичної та судово-психіатричної експертиз, а також інших програм у галузі охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів (КМ) України.

Права та гарантії у сфері охорони здоров'я, що стосуються медичного обслуговування, забезпечення лікарськими засобами, передбачені іншими законами України для певних категорій осіб, фінансуються за окремими програмами за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, цільових страхових фондів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Також встановлено, що договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій укладається між Уповноваженим органом та закладом охорони здоров'я незалежно від форми власності чи фізичною особою-підприємцем, яка в установленому законом порядку одержала ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики.

Надання медичних послуг і лікарських засобів за програмою медичних гарантій, пов'язаних з вторинною (спеціалізованою), третинною (високоспеціалізованою), паліативною медичною допомогою та медичною реабілітацією, здійснюється за направленням лікаря, який надає первинну медичну допомогу, або лікуючого лікаря в порядку, передбаченому законодавством, крім випадків, коли згідно із законодавством направлення лікаря не вимагається.

Законом визначено, що на всій території України встановлюються єдині тарифи оплати надання медичних послуг, лікарських засобів і медичних виробів та єдині розміри реімбурсації лікарських засобів, які надаються пацієнтам за програмою медичних гарантій. Надавачам медичних послуг, які є державними та комунальними закладами охорони здоров'я, забороняється вимагати від пацієнтів винагороду в будь-якій формі за медичні послуги і лікарські засоби, надані за програмою медичних гарантій. Також законом визначено порядок функціонування електронної системи охорони здоров'я.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я» від 20 грудня 2019 року визначено поняття Госпітальний округ, під яким розуміється сукупність закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які зареєстровані в установленому законом порядку та одержали ліцензію на

право провадження господарської діяльності з медичної практики, що забезпечують медичне обслуговування населення відповідної території [8].

Таким чином, відповідно до Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні ВР України прийняті Закони України, які дають можливість утворення казенних підприємств для здійснення медичного обслуговування населення. Встановлено, що фінансове забезпечення охорони здоров'я може здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів, коштів юридичних і фізичних осіб, а також з інших джерел, не заборонених законодавством. Фінансування надавачів медичних послуг здійснюється відповідно фактичного обсягу їх надання користувачам за єдиними тарифами на підставі укладених договорів з уповноваженим органом – Національною службою здоров'я (НСЗ) України. КМ України доручено розробити план заходів, етапи та механізми запровадження змін щодо реформування системи охорони здоров'я України. Водночас окремо зазначено, що заклади охорони здоров'я МО України та інших військових формувань не підлягають реорганізації в казенні підприємства та/або комунальні некомерційні підприємства.

Права та гарантії у сфері охорони здоров'я, що стосуються медичного обслуговування, забезпечення лікарськими засобами, передбачені іншими законами України для певних категорій осіб (читай – медичне забезпечення військовослужбовців, ветеранів військової служби, членів їхніх сімей та інших категорій громадян України, які відповідно до законодавства України мають право на отримання безоплатної медичної допомоги у закладах охорони здоров'я МО України), фінансуються за окремими програмами за рахунок коштів державного (читай видатки бюджету, які спрямовані на фінансування МО України та ЗС України) та місцевих бюджетів, цільових страхових фондів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Таким чином, існуючим законодавством з питань охорони здоров'я в Україні не змінюється порядок фінансування військової охорони здоров'я, зокрема медичного забезпечення ЗС України, надання первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям, а також не змінюється статус військових закладів охорони здоров'я.

Відповідно до Національної стратегії та на виконання прийнятих законів КМ України видано ряд постанов і розпоряджень.

Так, у листопаді 2017 року Урядом затверджено «План заходів з реалізації Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я на період до 2020 року» (План), яким передбачено конкретні завдання і заходи та визначено органи виконавчої влади, що відповідають за реформування в Україні порядку фінансування системи охорони здоров'я держави на період до 2020 року, водночас завдань для МО України та ЗС України цим Планом не було передбачено [9].

Постановою КМ України «Про утворення Національної служби здоров'я України» утворено НСЗ

України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується КМ України через Міністра охорони здоров'я України, визначено її основні завдання і повноваження, серед яких основними є [10]:

- виконання функцій замовника медичних послуг та лікарських засобів за програмою медичних гарантій;
- забезпечення функціонування електронної системи охорони здоров'я;
- здійснення оплати згідно з тарифом за надані пацієнтам медичні послуги (включаючи медичні вироби) та лікарські засоби за договорами про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій.

Постановою КМ України «Про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій» затверджено Порядок укладення, зміни та припинення договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій та Типову форму договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій [11].

Постановою КМ України «Про затвердження вимог до надавача послуг з медичного обслуговування населення, з яким головними розпорядниками бюджетних коштів укладаються договори про медичне обслуговування населення», визначені такі основні вимоги до надавачів послуг з медичного обслуговування населення [12]:

- наявність ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики, інших дозвільних документів, передбачених законодавством;
- наявність у надавача необхідної для надання послуг з медичного обслуговування населення (медичних послуг) матеріально-технічної бази, яка відповідає вимогам галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я, примірних табелів матеріально-технічного оснащення, затверджених МОЗ України;
- наявність умов для медичного обслуговування та вільного доступу до будівель і приміщень надавача медичних послуг осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення відповідно до законодавства.

Постановою КМ України «Про затвердження Методики розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування» затверджено вищезазвану Методику, якою визначено методологію та порядок обліку фактичних витрат закладів охорони здоров'я у зв'язку з наданням послуг з медичного обслуговування (медичних послуг), які враховуються під час розрахунку єдиних тарифів та коригувальних коефіцієнтів на медичні послуги [13].

У Методиці наведено значення таких термінів, як адміністративні підрозділи, вартість одиниці послуги, допоміжні медичні підрозділи, загальна (повна) вартість, критерії розподілу, непрямі витрати, одиниця послуг, основні клінічні відділення, прямі витрати, референтна вартість медичної послуги, референтні заклади охорони здоров'я, центр витрат.

Постановою КМ України «Деякі питання реалізації державних фінансових гарантій медичного

обслуговування населення за програмою медичних гарантій на 2020 рік» встановлено, що НСЗ України укладає договори про медичне обслуговування населення з державними та комунальними закладами охорони здоров'я за умови, що відповідний заклад охорони здоров'я не одержує за медичні послуги, що включені до програми медичних гарантій, фінансування за рахунок коштів державного бюджету, а відтак військові заклади охорони здоров'я не укладають договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій [14].

Постановою КМ України від 25 квітня 2018 р. № 411 «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я» затверджено Порядок функціонування електронної системи охорони здоров'я та Порядок опублікування відомостей з електронної системи охорони здоров'я Національною службою здоров'я [15]. Постановою визначено, що передбачені Порядком функціонування електронної системи охорони здоров'я (Порядок) її функціональні можливості впроваджуються відповідно до етапів реалізації державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення згідно із Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [7].

Порядок визначає механізм функціонування електронної системи охорони здоров'я та її компонентів, реєстрації користувачів, внесення та обміну інформацією і документами в електронній системі охорони здоров'я. У Порядку дається визначення термінам автентифікація, верифікація, електронна ідентифікація, електронна медична інформаційна система, електронний кабінет, медична інформація, місце надання медичних послуг, оператор, центральна база даних.

Таким чином, наведеними постановами і розпорядженнями Уряд України затвердив нормативно-правові акти держави з питань функціонування системи охорони здоров'я в Україні в умовах реформування, визначив порядок дій та відповідальність за їх реалізацію.

Планом заходів з реалізації Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я на період до 2020 року завдань для МО України та ЗС України також не передбачено, а відповідно їй не передбачено будь-яких змін у порядку фінансування військової охорони здоров'я. У відповідності до вимог існуючого законодавства, згідно з яким фінансування військової охорони здоров'я здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, а також положень наведених вище нормативно-правових актів, військові заклади охорони здоров'я не укладають договорів про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій.

Водночас необхідно взяти до уваги та забезпечити досягнення військовими закладами охорони здоров'я вимог, встановлених нормативно-правовими актами держави до надавача медичних послуг, до яких вони відносяться згідно законодавства.

Методика розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування може бути використана органами управління медичним забезпеченням ЗС України для розрахунку вартості надання платних медичних послуг

громадянам України у військових закладах охорони здоров'я, а також обсягів фінансування військових закладів охорони здоров'я для надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах мирного часу та під час особливого періоду.

Також Командування Медичних сил (МС) ЗС України у взаємодії з відповідними структурними підрозділами МО України, Генерального штабу ЗС України та військовими частинами і закладами ЗС України мають забезпечити впровадження електронної системи охорони здоров'я в практику діяльності військових закладів охорони здоров'я.

На виконання вимог законодавства України та прийнятих Урядом нормативно-правових актів з питань реформування охорони здоров'я у МОЗ України опрацьовано низку наказів, якими затверджено ряд положень, методик, порядків, переліків і норм щодо організації та надання громадянам первинної медичної допомоги, порядку направлення пацієнтів для отримання вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги, а також впровадження електронної системи охорони здоров'я в практику діяльності закладів охорони здоров'я, надавачів та отримувачів медичних послуг.

Так, МОЗ України видано наказ «Про затвердження Порядку вибору лікаря, який надає первинну медичну допомогу, та форми декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу» [16]. Цей Порядок є обов'язковим для виконання усіма надавачами медичних послуг, що надають медичні послуги, пов'язані з первинною медичною допомогою за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення.

Наказом МОЗ України «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги» визначено завдання, конкретизовано зміст і встановлено вимоги щодо організації та забезпечення надання первинної медичної допомоги в Україні відповідно до галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я, які є обов'язковими для всіх надавачів первинної медичної допомоги [17]. Дія цього Порядку поширюється на надавачів первинної медичної допомоги незалежно від форми власності та організаційно-правової форми діяльності. У додатках до наказу наведено Перелік медичних послуг, пов'язаних з наданням первинної медичної допомоги, у тому числі лабораторними та інструментальними діагностичними дослідженнями.

Також відповідними наказами МОЗ України затверджено:

- Примірний табель матеріально-технічного оснащення закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які надають первинну медичну допомогу [18];
- Методику розрахунку тарифів за пролікований випадок та за надані медичні послуги, які є підставою для розрахунку НСЗ України з надавачами медичних послуг [19];
- Порядок направлення пацієнтів до закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які в установленому законодавством порядку одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з

медичної практики та надають медичну допомогу відповідного виду [20];

- Порядок ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я (Порядок) [21].

Цим Порядком визначені підстави направлення пацієнтів на отримання медичних послуг в стаціонарних умовах. Порядок передбачає, що за умов наявності відповідної технічної можливості в електронній системі охорони здоров'я, внесення медичних записів, записів про направлення та рецептів на лікарські засоби до Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів відповідно до Порядку ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я є обов'язковим з 01 січня 2021 року для всіх закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та які зобов'язані надавати пацієнтам медичну допомогу безоплатно відповідно до законодавства або договору.

Зазначеними наказами МОЗ України не передбачено завдань безпосередньо для МО України та ЗС України, водночас зазначається що застосування у практичній діяльності закладів охорони здоров'я електронної системи охорони здоров'я з 01 січня 2021 року є обов'язковим для всіх закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та які зобов'язані надавати пацієнтам медичну допомогу безоплатно відповідно до законодавства або договору.

Окремо слід зазначити, що встановлені МОЗ України Перелік медичних послуг, пов'язаних з наданням первинної медичної допомоги, у тому числі лабораторними та інструментальними діагностичними дослідженнями, а також Примірний табель матеріально-технічного оснащення закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які надають первинну медичну допомогу, можуть бути використані під час опрацювання керівних документів з медичного забезпечення ЗС України на мирний час для визначення порядку та обсягів надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах медичних підрозділів військових частин. Застосовані підходи щодо здійснення динамічного спостереження за станом здоров'я пацієнтів можуть бути використані у ЗС України при опрацюванні організації та порядку проведення медичних оглядів військовослужбовців у рамках диспансеризації.

Затверджена Методика розрахунку тарифів за пролікований випадок та за надані медичні послуги, може бути використана для розрахунку вартості надання платних медичних послуг громадянам України у військових закладах охорони здоров'я, а також обсягів їх фінансування для надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах мирного часу та під час особливого періоду.

Підсумовуючи зміст та вимоги законодавчих і нормативно-правових актів, які опрацьовані відповідно до Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні, слід зазначити, що всі вони спрямовані

на наближення вітчизняної медичної галузі до індикативних показників охорони здоров'я населення в країнах ЄС, а в основу її реформування покладено зміну принципів фінансування.

Реформування системи охорони здоров'я в Україні заплановано здійснити у декілька етапів.

Перший етап передбачав реформування системи надання первинної медичної допомоги населенню і на цей час реалізований у більшості регіонів України.

З 1 квітня 2020 року розпочався другий етап медичної реформи, яким передбачено, що заклади охорони здоров'я, які надають спеціалізовану (міські, районні лікарні) та високоспеціалізовану (обласні лікарні і центри) медичну допомогу, повинні отримувати кошти за прямими договорами з НСЗ України. Другий етап повинен був повністю змінити підхід у фінансуванні українських закладів охорони здоров'я та запровадити новий механізм, згідно з яким заклади охорони здоров'я отримують гроші за медичні послуги, надані конкретному пацієнту (а не за утримання ліжко-місця через субвенцію з бюджету, як було раніше).

Згідно з новим механізмом, пацієнт повинен обрати заклад охорони здоров'я, де він хоче пролікуватися (отримати послугу за програмою медичних гарантій – це перелік медичних послуг, які держава гарантує пацієнтові безоплатно), а держава через НСЗ України сплачує цьому закладу грошові кошти за кожного пролікованого пацієнта. Мав розпочати діяти принцип: «гроші йдуть за пацієнтом у поліклініки та лікарні». Передбачалося, що ефективні заклади охорони здоров'я (до яких звертається більша кількість пацієнтів) зможуть збільшити своє фінансування за новою системою.

Водночас початок проведення реформи показав фактичне зниження обсягів фінансування надавачів медичних послуг – закладів охорони здоров'я, а подальша його реалізація через дефіцит фінансування створила загрозу звільнення близько 50 тис. медичних працівників та закриття 332 лікарень [22]. З метою недопущення таких катастрофічних наслідків і краху медичної галузі в умовах реформування Урядом розглянуто питання реформування системи охорони здоров'я в державі та вжито заходів щодо:

- повернення у 2020 році для закладів охорони здоров'я, які розпочали надавати медичні послуги за договорами, що укладені з НСЗ України, попереднього механізму фінансування (тобто кожен медичний заклад отримає стільки ж бюджетних коштів, як у 2019 році);

- розроблення та затвердження нових принципи фінансування через НСЗ України закладів охорони здоров'я, які надають вторинну (спеціалізовану) і третинну (високоспеціалізовану) медичну допомогу;

- здійснення за Державною програмою медичних гарантій додаткового фінансування таких пакетів: первинна медична допомога; екстрена медична допомога; гострий інфаркт міокарда; гострий мозковий інсульт у стаціонарних умовах, а також 4-х пакетів для лікування коронавірусу COVID-19;

- проведення детальної експертизи всієї медичної інфраструктури для визначення спроможностей та ефективності госпітальної мережі;

- встановлення з 2021 року нових медичних тарифів, які будуть ґрунтуватися на ринкових заробітних платах для працівників галузі та якісних стандартах надання медичних послуг.

У подальшому одним із напрямів та етапів реформування охорони здоров'я в Україні передбачається запровадження загальнообов'язкового медичного страхування. Голова профільного комітету з питань здоров'я нації ВР України зазначив, що відповідний закон має бути ухвалений у 2021 році, а сама система повинна запрацювати не пізніше 2023 року [23]. На переконання членів зазначеного комітету ВР України та керівників МОЗ України найоптимальнішою для України є модель охорони здоров'я, яка діє у Нідерландах та Ізраїлі, коли держава і громадянин у рівних ступенях відповідають за здоров'я людини, а держава бере на себе фінансування так званого гарантованого пакету, до якого входить екстрена медична допомога, психіатрична, протитуберкульозна, лікування інфекційних хвороб, інфаркт, інсульт, онкологія. Проте людина сплачуватиме за інші послуги, які не входять до базового пакету через систему добровільного або додаткового страхування.

Подальше реформування охорони здоров'я в Україні є невідворотнім процесом, а відтак МО України та безпосередньо Командування МС ЗС України мають на цьому етапі забезпечити тісну та продуктивну співпрацю з центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я – МОЗ України, а також НСЗ України в інтересах військової охорони здоров'я. Ця співпраця має бути орієнтована насамперед на врахування інтересів охорони здоров'я військовослужбовців та особливостей медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань, а також порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям, ветеранам військової служби, членам їхніх сімей та іншим категоріям громадян, які відповідно до законодавства України мають право на отримання безоплатної медичної допомоги у військових закладах охорони здоров'я, під час розробки законодавчих і нормативно-правових актів з питань подальшого реформування системи охорони здоров'я в Україні.

Це має бути реалізовано через всебічний, доскіпливий, принциповий та юридично забезпечений розгляд у МО України всіх проектів законодавчих і нормативно-правових актів з питань подальшого реформування системи охорони здоров'я в Україні з урахуванням положень Конституції України, чинного законодавства та інтересів військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань.

Також, на думку авторів, МО України за погодженням з МОЗ України та іншими центральними органами виконавчої влади, які мають у підпорядкуванні військові формування, має розробити окремим розділом доповнення до Основ законодавства України про охорону здоров'я, яким визначити загальний порядок організації охорони здоров'я військовослужбовців, та подати його встановленим порядком у якості законодавчої ініціативи на розгляд і затвердження.

У зв'язку з тим що у подальшому одним із напрямів та етапів реформування охорони здоров'я в Україні

передбачається запровадження загальнообов'язкового медичного страхування, вважається за необхідне опрацювати у проекті відповідного закону окремий розділ щодо особливостей та порядку медичного страхування військовослужбовців і забезпечити його фаховий та юридичний супровід МО України під час розгляду та затвердження.

Співпраця з МОЗ України, НСЗ України, Національною академією медичних наук України в інтересах військової охорони здоров'я також має бути спрямованою на впровадження в діяльність військових закладів охорони здоров'я сучасних ефективних та перспективних методів і методик лікувально-діагностичної роботи відповідно до галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я. Крім того, у відповідності до вимог законодавства та нормативно-правових актів України співпраця МО України з НСЗ України на цьому етапі має бути зосереджена на впровадженні у військовій охороні здоров'я засад електронної системи охорони здоров'я.

Збереження, підтримання і зміцнення бойової готовності та боездатності ЗС України та інших військових формувань потребуватиме опрацювання адекватних заходів для збереження дієздатної та ефективної системи військової охорони здоров'я з урахуванням особливостей її функціонування в рамках реформування системи охорони здоров'я держави на засадах загальнообов'язкового медичного страхування та впровадження нових організаційних форм надання медичної допомоги і механізмів фінансування охорони здоров'я.

В умовах триваючого процесу реформування системи охорони здоров'я України необхідно враховувати, що військовослужбовці – це такі ж самі громадяни України, як і інші категорії громадян, і на них у повній мірі розповсюджуються всі гарантії держави щодо охорони здоров'я. Водночас проходження військової служби має свої особливості, що пов'язано з наявністю підвищених ризиків для життя та загрозою втрати здоров'я під час виконання службових обов'язків. З метою компенсації цих ризиків і загроз та підвищення престижу військової служби законодавством України (закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей», «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту») [24–26] передбачено для військовослужбовців і ветеранів військової служби всебічне повне безоплатне медичне забезпечення, яке значно перевищує гарантовані обсяги медичної допомоги під час запровадження нових механізмів фінансування через програму державних гарантій медичного обслуговування населення, а також форм і обсягів медичного страхування, які пропонується запровадити у державі, що не тільки не виключає, а навпаки передбачає співучасть громадянина у фінансуванні витрат на охорону здоров'я та медичну допомогу.

Водночас запровадження загальнообов'язкового медичного страхування в Україні на єдиних засадах для всіх громадян України, у тому числі й для

військовослужбовців, може призвести до певних ризиків щодо перспектив подальшого функціонування системи військової охорони здоров'я, зокрема щодо:

- збереження для військовослужбовців повного обсягу безоплатної медичної допомоги, їх лікування та медичної реабілітації, а також стоматологічної допомоги;

- функціонування військових закладів охорони здоров'я в єдиному медичному просторі держави, збереження мережі цих закладів для надання медичної допомоги та лікування військовослужбовців в особливий період;

- збереження визначеного законодавством України переліку контингентів, яким надається медична допомога у військових закладах охорони здоров'я тощо.

На цей час детального опрацювання варіантів уникнення або мінімізації дії наведених ризиків на стан медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань під час реформування охорони здоров'я в Україні ще не проводилося та на державному рівні не розглядалося. Відтак вважається за необхідне уважно вивчити іноземний досвід медичного забезпечення військовослужбовців в умовах функціонування страхових систем охорони здоров'я, насамперед у збройних силах держав-членів НАТО, та врахувати його під час реформування вітчизняної системи військової охорони здоров'я.

Водночас такі положення медичної реформи, як впровадження системи e-Health, яка має замінити паперову звітність на електронну та дозволить створити необхідні комп'ютерні бази даних для ефективного медичного забезпечення військ, а також широке застосування телемедицини, що вже тривалий час використовується військово-медичними службами передових країн світу та держав-членів НАТО, необхідно опрацьовувати та впроваджувати в практичну діяльність військово-медичних закладів.

Висновки

1. Стан системи охорони здоров'я в Україні не у повній мірі відповідає потребам суспільства та вимогам

часу, що викликає необхідність її реформування з метою наближення до європейських стандартів шляхом здійснення системного реформування галузі, спрямованого на створення системи, орієнтованої на пацієнта та спроможної забезпечити медичне обслуговування всіх громадян України на рівні розвинутих європейських держав.

2. Протягом останніх чотирьох років Верховною радою та Урядом України прийнято ряд законодавчих і нормативно-правових актів з питань реформування охорони здоров'я, на виконання котрих МОЗ України опрацьовано низку наказів, якими затверджено численні сучасні положення, методики, порядки, переліки та норми щодо організації діяльності закладів охорони здоров'я та порядку надання медичної допомоги.

3. Військова охорона здоров'я функціонує та виконує завдання за призначенням в єдиному медичному просторі держави, зокрема з дотриманням вимог чинного законодавства та нормативно-правових актів України з питань охорони здоров'я, а відтак підходи до реформування галузі, запровадження нових механізмів фінансування та діяльності закладів охорони здоров'я стосуються і військово-медичних закладів.

4. Перспективи реформування системи охорони здоров'я на засадах загальнообов'язкового медичного страхування можуть призвести до певних ризиків щодо подальшого функціонування системи військової охорони здоров'я, яких необхідно уникнути в ході реформування та запобігти шляхом врахування її особливостей під час розроблення нових законодавчих і нормативно-правових актів.

5. Військова охорона здоров'я є одним із важливих чинників збереження і підтримання високої бойової готовності та боєздатності ЗС України та інших військових формувань, а відтак в умовах реформування системи охорони здоров'я держави на засадах загальнообов'язкового медичного страхування потребуватиме детального опрацювання особливостей її функціонування.

Література

1. Національна стратегія побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2020 років. [Електронний ресурс] – Режим доступу: patients.org.ua/.../natsionalna-strategiya-pobudovi-novoyi-sistemi-ohoroni-zdorov-ya.
2. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про затвердження Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020».
3. Європейська стратегія «Здоров'я-2020». [Електронний ресурс] – Прес-служба Міністерства охорони здоров'я України, 20.11.2013. Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246862834.
4. Жаховський В.О., Лівінський В.Г., Кудренко М.В., Слабкий Г.О., Мельник І.П. Нормативно-правові засади реформування охорони здоров'я в Україні та медичного забезпечення Збройних Сил України / Журнал «Економіка і право охорони здоров'я» (науково-практичний журнал) – К.: 2017. – Вип. № 2(6), 2017. – С. 5-13.
5. Закон України від 6 квітня 2017 року № 2002-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 21, ст.245).
6. Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст. 19.

7. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.31. {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 294-IX від 14.11.2019, № 421-IX від 20.12.2019, № 524-IX від 04.03.2020}.
8. Закон України від 20 грудня 2019 року № 421-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я».
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 821-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я на період до 2020 року».
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1101 «Про утворення Національної служби здоров'я України».
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 410 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 1073 «Про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій»).
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 391 «Про затвердження вимог до надавача послуг з медичного обслуговування населення, з яким головними розпорядниками бюджетних коштів укладаються договори про медичне обслуговування населення».
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1075 «Про затвердження Методики розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування».
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 1119 «Деякі питання реалізації державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій на 2020 рік».
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 411 «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я».
16. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.03.2018 № 503 «Про затвердження Порядку вибору лікаря, який надає первинну медичну допомогу, та форми декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу».
17. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.03.2018 № 504 «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги».
18. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 26.01.2018 № 148 «Про затвердження Примірного таблиця матеріально-технічного оснащення закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які надають первинну медичну допомогу».
19. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.12.2019 № 2559 «Про затвердження Методики розрахунку тарифів». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 2019 р. за № 1270/34241.
20. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.02.2020 № 586 «Про затвердження Порядку направлення пацієнтів до закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які в установленому законом порядку одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та надають медичну допомогу відповідного виду». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05 березня 2020 р. за № 235/34518.
21. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.02.2020 № 587 «Деякі питання ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05 березня 2020 р. за № 236/34519.
22. МОЗ планує залишити лікарням фінансування на рівні 2019 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3019050-moz-planue-zalisiti-likarnam-finansuvanna-na-rivni-2019-roku.html>.
23. Страхова медицина в Україні: що покриватиме та коли запрацює. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/strahova-medicina-koli-model-zaprovadyat-v-ukrayin-1649828.html>. Знято 23.10.2020.
24. Закон України від 20 грудня 1991 року № 2012-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190.
25. Закон України від 24 березня 1998 року № 203/98-ВР «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 40-41, ст.249.
26. Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551/ХІІ (із змінами) «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 45, ст.425.

Дата надходження рукопису до редакції: 02.10.2020 р.

Мета роботи – дослідження законодавчої і нормативно-правової бази охорони здоров'я в Україні та її впливу на стан і розвиток системи медичного забезпечення Збройних Сил (ЗС) України.

Матеріали та методи. Об'єкт дослідження – система охорони здоров'я цивільного населення в Україні та система медичного забезпечення ЗС України. Предмет дослідження – законодавча і нормативно-правова база охорони здоров'я в Україні. Методи дослідження – бібліографічний, аналітичний, системного підходу.

Результати. Реформування системи охорони здоров'я в державі спрямоване на поліпшення медичного обслуговування населення і здійснюється насамперед шляхом удосконалення законодавства з питань охорони здоров'я та опрацювання нормативно-правових засад її діяльності. Важливим аспектом цієї реформи є послідовні практичні заходи щодо впровадження нового порядку фінансування галузі та економічної складової діяльності закладів охорони здоров'я з надання медичної допомоги населенню України. Водночас окремі напрями та складові реформування містять певні ризики, зокрема щодо подальшого функціонування системи військової охорони здоров'я, яких необхідно уникнути.

Висновки. Збереження і підтримання високої бойової готовності та боєздатності ЗС України та інших військових формувань неможливе без сучасного медичного забезпечення військовослужбовців і потребуватиме детального опрацювання та врахування особливостей функціонування системи військової охорони здоров'я в процесі реформування системи охорони здоров'я держави. Досягнення цього можливе за умови активної співучасті Міністерства оборони України в процесі розроблення законодавчих і нормативно-правових засад її діяльності.

Ключові слова: охорона здоров'я, медичне забезпечення, законодавча і нормативно-правова база охорони здоров'я, реформування системи охорони здоров'я.

Цель – исследование законодательной и нормативно-правовой базы здравоохранения в Украине и ее влияния на состояние и развитие системы медицинского обеспечения Вооруженных Сил (ВС) Украины.

Материалы и методы. Объект исследования – система здравоохранения гражданского населения в Украине и система медицинского обеспечения ВС Украины. Предмет исследования – законодательная и нормативно-правовая база здравоохранения в Украине. Методы исследования: библиографический, аналитический, системного подхода.

Результаты. Реформирование системы здравоохранения в государстве направлено на улучшение медицинского обслуживания населения и осуществляется прежде всего путем совершенствования законодательства по вопросам здравоохранения и разработки нормативно-правовых основ ее деятельности. Важным аспектом этой реформы являются последовательные практические меры по внедрению нового порядка финансирования отрасли и экономической составляющей деятельности учреждений здравоохранения по оказанию медицинской помощи населению Украины. В то же время отдельные направления и составляющие реформирования содержат определенные риски, в частности относительно дальнейшего функционирования системы военного здравоохранения, которых необходимо избежать.

Выводы. Сохранение и поддержание высокой боевой готовности и боеспособности ВС Украины и других военных формирований невозможно без современного медицинского обеспечения военнослужащих и требует детальной разработки и учета особенностей функционирования системы военного здравоохранения в процессе реформирования системы здравоохранения страны. Достижение этих целей возможно при условии активного соучастия Министерства обороны Украины в разработке законодательных и нормативно-правовых основ ее деятельности.

Ключевые слова: здравоохранение, медицинское обеспечение, законодательная и нормативно-правовая база здравоохранения, реформирования системы здравоохранения.

Purpose – study of the legislative and regulatory framework of health care in Ukraine and its impact on the state and development of the medical support system of the Armed Forces (AF) of Ukraine.

Materials and methods. The object of research is the health care system of the civilian population in Ukraine and the medical care system of the Armed Forces of Ukraine. The subject of the research is the legislative and normative-legal base of health care in Ukraine. Research methods: bibliographic, analytical, systems approach.

Results. The reform of the health care system in the country is aimed at improving the health care of the population and is carried out primarily by improving the legislation on health care and the development of regulatory framework for its activities. An important aspect of this reform is consistent practical measures to introduce a new procedure for financing the industry and the economic component of the activities of health care facilities to provide medical care to the population of Ukraine. At the same time, certain areas and components of the reform contain certain risks, in particular regarding the further functioning of the military health care system, which must be avoided.

Conclusions. Maintaining and maintaining high combat readiness and combat capability of the Armed Forces of Ukraine and other military formations is impossible without modern medical care for servicemen and will require detailed study and consideration of the military health care system in the process of reforming the state health care system. Achieving this is possible provided that the Ministry of Defense of Ukraine actively participates in the process of developing the legislative and regulatory framework for its activities.

Key words: healthcare, medical care, legislative and regulatory framework for health care, health care reform.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflicts of interest: authors have no conflicts of interest.

Відомості про авторів

Жаховський Віктор Олександрович – к.н.держ.упр., доц., провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу організації медичного забезпечення Науково-дослідного інституту проблем військової медицини Української військово-медичної академії, вул. Московська, 45/1, м. Київ, 01015, Україна.
ORCID ID 0000-0002-2665-2766, zhahovskiy-viktor@ukr.net.

Лівінський Володимир Григорович – к.мед.н., провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу медичної стандартизації та метрологічного забезпечення Науково-дослідного інституту проблем військової медицини Української військово-медичної академії, вул. Московська, 45/1, м. Київ, 01015, Україна.
ORCID ID 0000-0002-1102-1128, v.livinskiy@gmail.com.

Кудренко Микола Васильович – заступник директора з організаційно-методичної та адміністративної роботи ДУ «Український інститут стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров'я України»; пров. Волго-Донський, 3, м. Київ, 02099, Україна.

Слабкий Геннадій Олексійович – д.мед.н., проф., завідувач кафедри громадського здоров'я факультету післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна.